

શ્રી

શ્રીમાન ભરવાની નરેશ મહારાજા શ્રી સર રણજીતસીંહજી
સાહેબ બહાદુર મહારાજાશ્રીત કે. સી. આઈ. ઈ.

શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ

વીર—અજીત.

નાટકનાં ગાયનો અને દુકસાર.

અપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બચુભાઈ શીવપ્રસાદ.

માલેક શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ.

આનંદબુવન થીએટર—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ પહેલી.—પ્રત ૨૦૦૦.

વિક્રમાઈ ૧૯૭૪ સને ૧૯૨૩.

મૂલ્ય ૪ આના.

સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ઓક્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવી છે અને તેના પ્રસિદ્ધ કર્યાએ સર્વ હક પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે પ્રસિદ્ધ કર્તાની ક્ષેપીત પરવાનગી શીવાય કાઇએ છપાવવું છાપવું, વેચવું વેચાવવું કે ભજવાવવું નહીં.

અમરદાવાદ.

શ્રી 'ગણેશ પ્રી. પ્રેસમાં ત્રીવેદી હમિરલાલ ગણેશલાલે છાપ્યાં.

૬. પાંચકુવા રોડ, ચાર સ્તંભ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૫૪૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જી૨ સ્વત

વિષય ૬- : ૨૦૪

શ્રી

વીર અજીત નાટકનાં પાત્રો.

પુરૂષ વર્ગ,

અભયસિંહ.....રત્નપુરીનો હાલનો રાજા ન્યાયી નરેશ.

દુર્મદ.....રાજા અભયસિંહનો કુછંદી પુત્ર.

જયમલ.....દુર્મદનો દાંભિક ગુરુ.

અજીત.....એક ઉમરાવ પુત્ર પાછળથી કાન્તાનો પતિ
(નાટ્ય-નાયક)

જશાજી.....તીર્થવાન ગરીબ છુટ્ટો રજપૂત.

કિશોર.....અજીતના નાનો ભાઈ.

પ્રતાપ.....એક કર્નલ સ્વર્ગસ્થ રાજાનો ભાણેજ; મૃગુલિનો પતિ

પોપટશા.....એક છુટ્ટો સોલીસીટર.

લહેરી.....પોપટશાનો દુર્ગુણી ભત્રિજો.

ફરજ (દર્જ) } ...એક ગ્રેજ્યુએટ દારૂડીયા, પાછળથી સારે માર્ગે
આધકારક } દોરાયલો પોપટશાનો પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી.

સિવાય દરબારીઓ, સિપાઇઓ, પરાણાઓ, બીલડા, હજુરીયા,
ચિગેરે ચિગેરે.

(૪)

સ્ત્રી વર્ગ.

રાજબા.....રાજ અમયસિંહની અનીતિવાન રાણી.

મૃણાલિ.....સ્વર્ગસ્થ રાજની પુત્રી, રાજ્યની હકદાર વારસ,
પ્રતાપની પ્રિયતમા.

કાન્તા.....એક રજપૂત બાળા, અજીતની ભાવી અર્ધાંગિના,
(નાટ્ય-નાયિકા)

મોહિની.....દરજનની સ્ત્રી.

રંભા.....મોહિનીની ભાણેજ. લહેરીના ફંદામાં ફસાયેલી એક
ભાળી બાળા. પાછળથી દરજનની સ્ત્રી.

તે સિવાય વારાંગનાઓ, દાસીઓ, નાયકા ખવાસણી સાહે-
લીઓ વીગેરે વીગેરે.

(૫)

શ્રી.

વીર અજીત નાટકનો સંક્ષિપ્ત સાર.

પૂર્વ વૃત્તાંત.

ન્યાયથી આ અખીલ બ્રહ્માંડ ઠકી રહેલું છે. ન્યાયથીજ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને લય છે. ન્યાયથી આત્માની શાંતિ અને ઉન્નતિ છે. અને ન્યાયમાંજ નારાયણનો વાસ છે. મનુષ્ય કરતાં તે “ન્યાયી” પ્રભુનો ન્યાય સાચો અને તાત્કાલીક છે. તે આપણી કરણીનો બદલો અહીંજ આપે છે. પણ હુંવદ અને અજ્ઞાનના આવરણને લીધે તે આપણે સમજી શકતા નથી.

આ “વીર અજીત” નાટકમાં પણ ન્યાયના તરંગો પૂર વેગથી ઊછળતાં જણાયો. રાજરક્ષક દાસનો રાજ અમયસિંહ ખરેખર ન્યાયી છે. ન્યાય સામે તે પોતાના કુટુંબને અને દેહને તુચ્છ માને છે, અને ન્યાયનીજ હઠમાં પોતાના વહાલાને હાથે પોતાનો અમર આત્મા ગુમાવે છે. તોપણ ન્યાયી અમયસિંહની ગેરહાજરીમાં તે પાપીઓનો ન્યાય તે મહાન્ પ્રભુ નારાયણ અદલ તોજે છે. અને તેમની કરણીના ફળ અહીંજ આપે છે.

જ્યારે રતનપુરના રાજા પૃથ્વીનાથની રાણી સંતતિમાં એક વર્ષની પુત્રી મૃણાલિ મુકીને ગુજરી ગઈ, ત્યારે પૃથ્વીનાથ પાસે મા બાપ વગરનો સાત વર્ષનો તેનો દુરનો ગરીબ બાણેજ પ્રતાપ ઉછરતો હતો. મૃણાલિ પાંચ વર્ષની થતાં રાજા મરણ બીજાને પડ્યો. તે વખતે

રાજ્યો રાજ્યના પ્રમાણિક સરદાર અભયસિંહને રાજરક્ષક અને મૃણાલિનો વાલિ સ્થાપ્યો. અભયસિંહને પણ આ સમયે દુર્મદ નામનો દસ વર્ષનો એક પુત્ર હતો. મૃણાલિ યોગ્ય ઉમરની થતાં પ્રતાપ, દુર્મદ કે બીજા લાયક ભત્રી સાથે તેને પરણાવીને રાજગાદી સોંપવાની પૃથ્વીનાથે બલામણુ કરીને દેહ છોડ્યો. અભયસિંહે ન્યાયમળથી રાજ્ય સારી રીતે ચલાવવા માંડ્યું. જયમલ નામના પરદેશી ઉસ્તાદને દુર્મદ અને પ્રાપને અસ્ત્ર, શસ્ત્ર અને મહાવિદ્યા શીખવવાને તેણે રાખ્યા.

જયમલ નીકળે કાળે કપડી, ખતી, લોખી અને ખટપડી હતો. દુર્મદની માતા રાજ્યા પળ આભેલુમ જયમલના નંનીજ દુર્ગણી હતી. રાજ્યાનો બોલ ઉઠાપવા યાગી વખતે ખુદ અભયસિંહ પણ અશક્ત નિવરતો પણ લુચ્યો. જયમલ રાજ્યાના પક્ષમાં ધુપી રીતે મળી જઈને થોડાજ વખતમાં રાજ્યનો સ્થાન થઇ પડ્યો. હવે રાજ્યમાં અન્યાયનું વેર લધી પડ્યું. જયમલે દુર્મદકુમારને ખુરે રસ્તે ઉતારીને બદીનો કાંડો બનાવી દીધો. આ રીતે રાજ્યા, દુર્મદ અને જયમલની રાજસોમી પાપી ત્રીપુટી ન્યાયી રાજની આંખમાં ધૂળ નાંખવા લાગી. પોતાના રસ્તામાં લૂંટ અને ખુનામરડી કરવા લાગી અને વિસ્યા દુર્મદના હાથે ગૃહસ્થોની વહુ દીકરીઓની આખર ખરબાદ થવા લાગી. આ ત્રીપુટીએ રાજ્યના નાના મોટા નોકરોને પોતાના પાળેલા કુતરાઓ બનાવી દીધા. વંચી પોતાની સામે રાજ પાસે ફરીયાદ કરવાની સહેજ પણ કોશીય કરનાર મોટા મોટા સરદારો પણ મુવજ છુટતા. હુકમાં અભયસિંહનું ન્યાયી ન્યાયાસન આ ત્રીપુટીના પ્રપંચી હીલ્લામાં કેદ પડ્યું.

દુર્ભેદની સામે ઘનારામાં દાદુભા નામનો એક જમરદસ્ત સરદાર દગાથી જર જાગીર અને સત્તાથી પાયમાલ થઇને પોતાની પાછળ દુઃખી સ્ત્રી અને અછત, ટિશોર નામના બે પુત્રો નિરાધાર છોડીને કમોતં મૂવો. જશાજી નામના એક ગરીબ ગરાસીયા ઉપર દાદુભાની ધણીજ મહેરગાની હતી. વખતના વહેવાની સાથે શરા અને, સમજી અછતની છાતી પોતાના ઘરની પાયમાલીથી ચીરાવા લાગી અને આ પાયમાલીની યાદ રાજ્યમાંથી કોઇ પણ જોખમે અન્યથનું મૂળ કાપતા તેને કચકેરવા લાગી. આ વખતે આ દુઃખી અછતનું શાંતિ અને આનંદનું સ્થાન જશાજીની ખુશસરત પુત્રી કાન્તા થાય છે. કાન્તા આ ગરીબ ને સાચા પ્રેમથી ચાહે છે. પણ બીજી તરફથી જયમલ જિનારનો ડોળો પાણુ કાન્તા તરફ છે; પૃથ્વીનાથનો ભાણેજ પ્રતાપ તેા પોતાને મળેલી કર્નલની પદવી દીપાવવામાં તત્પર રહે છે, અને હવે અહીંથી આપણા નાટકની શરૂઆત થાય છે.

(૮)

પ્રારંભ

મંગળાચરણ ઇશ્વર સ્તુતિ.

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧ લો—રત્નપુર પાસે જશાણની વાડી—“કાન્તા”
અને “અણત” નો પ્રેમ વિનોદ; કાન્તાને મળવા આવતો જયમલ
ફૂંઝ ઉપરથી જોઈ હેરાત પામે છે. “અણત” અણત પ્રેમ કોણ લખે
જાય છે. અણતની બગેલા “જયમલ” કાન્તા પાસે પોતાના પ્રેમપત્રોનાં
જવાબ માગે છે. અણતને પ્રેમકોણ દર્શ ચુકેલી હોવાથી કાન્તા લાચારી
બતાવે છે. જયમલ કાન્તાને સત્તા સડેખીની લાલચો આપે છે, ધ-
મકાવે છે અને આખરે તેના પુરા ભવિષ્યનો નકશો ખેંચે છે, પણ
કાન્તા માનતી નથી. જયમલ ગુસ્સામાં આવી કાન્તા ઉપર બળાત્કાર
કરવા જાય છે એટલામાં “જશાણ” આવે છે ટેકીલા જશાણ અને
જયમલ વચ્ચે સખત તકરાર થાય છે અને જશાણ જયમલની ધ-
મકીને બિઠ્ઠારથી ડોકર મારીને તેને અપમાન સાથે કાઢે છે.

ટેબલો.

પ્રવેશ ૨ જો—સોલીસીટર પોપટશાનું ઘર—ફરજ સારો
પગાર કમાવાથી દારૂના છદ્દમાં પડી ગયો છે. અને દારૂને બીધે
પોલીસન ગુમાવી એક છાકટાની સ્થિતિમાં આવી જાય છે. સોલી-
સીટરનો ભત્રીજો લહેરી પ્રેમની ધુનમાં વીલતી નકલમાં ઘોંટાળો કરી

મુકે છે. સોલીસીટર આવી તેને ધમકાવે છે, મહા વૈતરાથી કંટાળેલો લહેરી કાકાને સાફ સાફ વાત રૂબાળમાં બહેર કરે છે, અને કાકા બનીજી વચ્ચે પ્રેમમાં પડવા આખતમાં વીસ હજાર રૂપિયાની કસત થાય છે, લહેરીની બવિષ્ણની સ્ત્રી મોહીની મલવા આવે છે. મોહીની કસતની વાત સમજીને લહેરી તરફથી સોલીસીટરની શુદ્ધિ રોકાણે લાવવા તૈયાર થાય છે.

પ્રવેશ ૩ બે—રત્નપુરનો સીમાડો—અજીત કિશોરને લઈને અન્યાયી રાજ્યનો વીચાર કરતો આવે છે. નદીમાંથી પસાર થતાં પરદેશી વહાણના દેખાવથી અજીતનો પરેલાનો ધા તાળો થાય છે. અજીત પાસેના મઠમાં જાય છે; વહાણની પૂઠે લાગેલો દુર્મદ અને તેના સીપાઈઓના શોર બકોરથી કિશોર ગભરાઈ જાય છે, અને તરતજ દુર્મદના હાથે હાર થાય છે. અજીત પાછો ત્યાં આવે છે અને બાઈની લાશ ઉપર હૃદયભેદક કથપાંત કરે છે; કિશોરની વૃદ્ધ માતા આવીને પુત્રની કારખી લાશ ઉપર દેહ છોડે છે, તેટલામાં રાગ અમયસિંહ ત્યાં આવી ચડે છે, અને કિશોરના ખુનનો ન્યાય અજીતને આપવા વચન આપે છે, તરતજ દુર્મદ અને તેના માણસો વહાણ લુટીને દસ્તે ચહેરે ત્યાં આવે છે; કિશોરનું ખુન દુર્મદના હાથે થયેલો ખુલાસો થાય છે, અને નીહર બનીને અજીત રાજકુમાર સામે ન્યાય માગે છે, તરત માટે કિશોરની મરણ ક્રિયા સાર અજીતને મહોરની થેલી આપીને રાજ વિગેરે આપી જાય છે. દુઃખ, અન્યાય અને અપમાનથી અર્ધગાંડો બનેલો અજીત ઝુનુની બનતો વેર લેવાના સોમદંડ ખાય છે.

ટૂંકો.

પ્રવેશ ૪ થો—કનૈલ પ્રતાપનું ઘર—રાજકુંવરી મૃણાલિ
અચ્ચાનક પ્રતાપને મળવા આવી ચડે છે, અને પ્રતાપની મુંઝવણનો
લાલ લઇ પ્રેમલેલી કુંવરી પ્રતાપને બનાવે છે અને પ્રેમકાવ લઇ
કુટી પડે છે.

પ્રવેશ ૫ થો—જમલ-રસ્તો—કાન્તા ગુમ ચવાધી ગાંડો
અનેકો અજીત કાન્તાની શોધમાં રખડતો જણાય છે, કાન્તાની શોધમાં
નીકળેલા જશજી વગેરે આવીને અજીતને રોશમાં લાવવા મહેનત કરે
છે; પણ આખરે લાચારીથી અજીતને પરતો મૂકી મળેલી તાજી ખબર
મુજબ કાન્તાને મેળવવા જયમલના મહેલપર દરોરો નાખવા બંધ છે.

પ્રવેશ ૬ થો—જયમલનો બગીચો—જશજીના મહાનમાંથી
ચોરીથી કાન્તાને ઉપાડી મંગાવીને જયમલે તેની સાથે જોરજુલમથી
આજે લગ્ન કરવાની ધામધુમ ઠરેલી છે; કાન્તાને બળાતકારે લગ્નનો
પોશાક પહેરાવીને ખવાસજી તેને લગ્ન મંડપમાં લાવે છે. તેટલામાં
ગાંડો અજીત એકદમ ધસી આવીને પહેરેગીરના મારથી બચવા
માટે કાન્તાના પગે વળગી પડે છે; અને તેની દયા માગે છે. રંગમાં
બંધ થાય છે અને જયમલનો ગુસ્સો ઉકેરાય છે, અજીતની
હૃદયભેદક હાલત જોઈને તેને પોતાની પાસેની રીબોલ્વરની મદદથી
જયમલથી બચાવીને શુદ્ધિમાં લાવવા કાન્તા દોશીય કરે છે, અને
જયમલને શીટકાર આપે છે, રજવાડી પોશાકમાં કાન્તાને અત્યારે
જોઈને અજીત તેને ઓળખી શકતો નથી; આખરે કાન્તા પોતાના
અસલી સાદા પોશાકમાં અજીત સામે રજુ થાય છે તરતજ અજીત
હોશમાં આવી તેને વળગી પડે છે, જયમલ તદ્દન ઝુટી બની જાય
છે અને અજીત બચી જાય છે; કટોકટીના વખતે જશજીની કિમતી

મદદથી કાન્તા અને અજીત બચી ગય છે અને જયમલ હાથ ચોળતો અચબામાં મરકાવ થાય છે.

ટેબલો.

પ્રવેશ ૭ મો—પાપટશા સેલીસીટરનું ઘર—૧૨૭ છબરડો
કરી નાખે છે મોહિનીના સ્ત્રી-ચરિત્રથી પાપટશા સેલીસીટર મોહિની ઉપર લઈ બનીને લહેરી સામેની વીસ હબરડી સરત હારી ગય છે, અને મોહની તથા લહેરીનો હસ્ત મેળાય.

પ્રવેશ ૮ મો—અજીતનું પાલકી ખાંડર—અજીતને પ્રિયારતા ખુનતો ન્યાય નહિ મળવાથી એણે બહારવટુ લીધું છે અને રાજ્યને પાયમાલ કરવાને ધણા માણસો જમા કર્યા છે; અજીતની હાલતથી દુઃખી બંતી કાન્તા સાથે અજીત પ્રેમ કરવા ગય છે, ટેકીલી કાન્તા તેને હલકા શખથી મહેણાં મારે છે તેટલામાં જશજી અવી બજતામાં ધી હોમે છે, અને અજીતને વેર લેવા માટે તદ્દન હિંદુરી મુકે છે, અમલસિંહ પાસેથી ન્યાય મેળવવા માટે અને તે ન મળે તો રાજ્યનો અત લાવવા તરતજ અજીત બહારવટીયાની ફાજ સાથે ઉપાડી ગય છે.

(સીન ટ્રાન્સફર)

પ્રવેશ ૯ મો—અમલચર્ચીહનો ન્યાયી દરબાર—પાટોશી રાજ સાથે સરહદ માટેના મુદ્દમાં જય મેળવીને આવતા પ્રતાપ અને લશ્કરીઓને માન આપવા માટે અમલચર્ચીહે આગે રાજમહેલમ ખાસ દરબાર ભર્યા છે. રાજ તરફથી પ્રતાપને તેની લાયકી માટે માન મળે છે; મૃગુદિનો વિવાહ માટે રાજમા અને અમલચર્ચીહ વચ્ચે સખત તકરાર થાય છે; પણ ન્યાયી રાજા હુર્મદ જયમલ અને

(૧૨)

રાજ્યાતું મુદ્દલ નહીં સાંભળતાં પોતાના પુત્ર દુર્ભદ્રને છોડી
મૃચ્છાલિનો વિવાહ ગુણી પ્રતાપ સાથે નક્કી કરે છે; રાજ્યા તદ્દન
ઉશ્કેરાઈ જાય છે, તેટલામાં અજીતના હાથે લુંટાયેલો અમલદાર વર્મ
ફરીયાદ કરતો આવે છે. અજીતને ન્યાય નહીં આપવા માટે રાજ
પ્રશ્નતાપ કરે છે. ન્યાયની બાબતમાં રાજ રાણી વચ્ચે સખત વાદ
વિવાદ થાય છે, અજીત અંગ રક્ષકો સાથે દરબારમાં બેઠકક દાખલ
થાય છે અને ફવાખમાં ન્યાય માગે છે, રાજ્યા અને દુર્ભદ્રની પરવા
નહીં કરતાં અભયસિંહ અજીતનો ઇન્સાફ અદલ તોળે છે અને
રાજકુવરને ગુન્હેગાર ઠરાવીને કિશોરના લોહીનો બદલો કુવરની
અતીમાંથી લેવા અજીતને રાજ રાજખંજર આપે છે. રાજનો

—: “ અદલ ઇન્સાફ ” :—

(ફો. ૫)

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—રાજઉપવન—મૃણાલિ સાથે સાહેલીઓની જોડણી, પ્રતાપ આવતાં નેઓ ચાલી જાય છે, પ્રતાપ મૃણાલિ સાથે પ્રેમાનંદ કરીને રાજ્યના કામે બહારગામ ઉપડી જાય છે, રાજ્યા આવીને પ્રતાપની વિરુદ્ધ અને દુર્મદતા લાભમાં મૃણાલિ સાથે તકરાર કરે છે; પણ મૃણાલિ રાજ્યાની દરકાર નહીં કરતાં અંદર જાય છે. જયમલ ત્યાં આવતાં રાજ્યા પોતાનું દુઃખ રહે છે. રાજ્યાદી માટે ખુદ રાજનું ખુન કરવા તે રાજ્યાને ઉશ્કેરે છે.

પ્રવેશ ૨ જો—લહેરીનું મકાન—લહેરી વપાર અર્થે બહારગામ આવેલો છે અને ફરજે પોતાની આગલી ચાલ સુધારેલી હોવાથી તે પણ તેના સેક્રેટરી લરીકે સાથે આવેલો છે; લહેરી દુર્વસન તથા વ્યભિચારીમાં પડી જાય છે; તે ફરજને ગમતું નથી, લહેરી રંભા નામની નાનારસ છોકરીના પ્યારમાં પડેલો છે. જેથી મોહિનીને તણ દેવા ને વ્યભિચારી છે તેવો પત્ર લખી ગાજે છે; મોહિની ત્યાં આવી લહેરીને વિનવે છે. લહેરી તેને ધિક્કારે છે. ફરજ મોહિનીને મદદ કરવા તથા લહેરીને તેના કપૂરને બદલો આપવા તૈયાર થાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—અજીતની પહાડી ગુફા—કાન્તાની જુની

નોકરડી સ્ત્રી ખાસણને ચાર હગર મોઢોસ્તી લાંચ આપી જયમલ કાન્તાને ઉચકી જાય છે.

**પ્રવેશ ૪ થી—અજીત અને પ્રતાપની શોધમાં નીકળેલા દુર્મ-
દના ભીલ સીપાઇઓના હાથમાં અજીત કેદ પકડાય છે અને જશાજી
ધામલ લાય છે; પાછળથી પ્રતાપ આવતાં જશાજી તથા પ્રતાપ કાન્તાને
છોડાવવા તથા રાજાને બચાવવા જાય છે.**

**પ્રવેશ ૫ થી—રાજા અભયસિંહનું શયનશુદ્ધિ—અભ-
યસિંહ સુત્રોએ છે ત્યાં રાણીની ઉદ્ધેરણીથી દુર્મદ ખાપનું ખુન કરવા
આવે છે, પણ ભીલ પાપું પડતાં પાછો કરે છે. જોધી મા દીકરા
વચ્ચે તકરાર થાય છે, છેવટે રાજા પોતાના ધણીનું ખુન કરે છે.**

સીન ટ્રાન્સફર.

**પ્રવેશ ૬ થી—જયમલના મહેલનું લોંચર—જયમલના
ખાસચી કંટાળેલી કાન્તા ઝેર પીવાની તૈયારીમાં છે, જયમલ આવી
તેને રોકે છે, ટેકીલી કાન્તા આખર આગળ મોતની પરવા કરતી
નથી જયમલ કેદી અજીતને તેડી મંગાવે છે અને કાન્તાની નજર
સામે તેનું રીખાવવા માંડે છે પણ આ પ્રેમા બેઠું નીકર રહે છે;
પ્રતાપ અને જશાજી આવી ચડે છે, અજીત અને કાન્તાને બચાવે છે.**

ટૂંકલો

(૬૫)

પ્રવેશ ૭ મો—હરજ મોહિનીને નિર્દોષ સાબિત કરવા અને લેહેરીને સુપંથે દોરવા રંભાને બોલાવી રંભાને લેહેરીના ચાલચલણનો ચાતાર આપે છે અને રંભાને મોહિની સાથે પુરૂષના વેશમાં પ્યાર કરવા (કે જે જોઈ લેહેરી ક્રોધે બરામ.) કહે છે, રંભા કબુલ કરે છે બાદ લેહેરીનું આવવું. ફરજે લેહેરીને રંભા બદલ્યલણ છે એમ કહી ઉશ્કેરવો, લેહેરીએ જો રંભા બદલ્યલણ હોય તો તેનું ખુન કરવાનું જાહેર કરવું.

પ્રવેશ ૮ મો રાજ્ય તુરંમ—રાજ્ય કેદી મૃણાલિપ્ત દુર્મ-
દનો બખાત્તાર, અઠમ મૃણાલિને કતલ કરવાનો મારાઓને હુકમ,
પદ્મહતી બાણે માં થઈને પ્રતાપ અને અજીત લશ્કર સાથે અશ્વીને સમથે
આવી પદોત્તર છે અને મૃણાલિને બચાવી લઈ જાય છે. ટેબલો.

(ફોપ)

(૧૬)

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—જંગલ—દુર્મદ અને અછત વચ્ચે લડાઈ ચાલી રહી છે, અછત અને પ્રતાપની લશ્કરી દુકડી મારો કરી રહી છે.

પ્રવેશ ૨ જો—રાજમેહેલ—રણમાં મળેલી હારથી રાજ્યા અશ્વોસ કરતી જણાય છે, અને દુશ્મનના હાથે કંગાલ મોતે મરવા કરતાં જયમલની સાથે છુપે રસોશી વેપ બદલી નહાસી જવા તૈયાર થાય છે, બુચ્ચો જયમલ રાજ્યાથી નિરાશાર હાવતનો લાલ વર્ધ તેને પોતાનું પ્રેમપાત્ર થવાની શરતે બચાવવા હા કહે છે, લાચારીથી રાજ્યા તે ઠણૂક કરે છે, જયમલના દુરાચલથી રાજ્યા દુઃખી દિલે જયમલને પ્રેમદાન આપે છે, દુર્મદ આવી આ કંગાલ દેખાવ નેઈ હેરત પામે છે.

દેખલો.

પ્રવેશ ૩ જો—રાજ મેહેલનો બગીચો—પોતાને પુરે રસ્તે કિતારી આખરે પોતાની આખરે જરી છરી ફેરવનાર રાજ્યા અને જયમલપર લાયકર વેર લેવા માટે દુર્મદ તૈયાર થાય છે, અંન બન્ને સાથે સખત ઝપાઝપી બાદ બન્નેના પુન કરે છે, પ્રતાપ તથા અછત લશ્કર સાથે દુર્મદને પકડવા આવી ચડે છે, દુશ્મનના હાથમાં નહીં જવા દુર્મદ આપઘાત કરે છે, ત્રીપુટી સાફ. કુદરતને

અદલ-હા-સાફ. દેખલો-

પ્રવેશ ૪ થો—દરજ બેહેરીને લઈ દાખલ થાય છે, મોહિની દુરૂપ વેશમાં રંભાને લઈ દાખલ થાય છે, બન્ને પ્રેમ કરે છે, બેહેરી ગુસ્સે થાય છે, દરજ મસ્કરી કરે છે, લહેરી રંભાને ખીળ મરદ સાથે પ્રેમ કરવા માટે ધિક્કારે છે, રંભા ઉડતા જવાબ આપે છે. બેહેરી રંભાને મારવા જાય છે, દરજ સર્વ બેદ જાહેર કરે છે. રંભા મોહિનીની બહેન જે આ ગામમાં પરણાવી હતી તેવી પુત્રી સાબિત થાય છે. સોલીશીટરની બેહેરીને શીખામણ, બેહેરીના પશ્ચાત્તાપ, પ્રેમી પાત્રેનું ફરીયા મિલન, દરજ કુંવારો હોવાથી તેમ નેફતીયત હોવાથી રંભા સાથે લગ્ન સંબંધથી જોડાય છે. તાત્પર્ય કે ખરાબ સોહબતે ચડેલા ઉઠ્ઠખલ છોકરાઓ માઆપના નામને કેવું કલંકીત કરે છે, તેમજ એક સ્ત્રી સાથે પરણી બીજના પ્યારમાં પડવાથી કેવાં ગુરાં પરિણામો આવે છે, તથા વફાદાર નોકરોની શું દરજ છે તેમજ નોકર વફાદાર હોય તો ખાલિકને કેટલો ઉપયોગી છે, અને એવા વફાદાર નોકરોની ખાલિકાએ કેવી કદર કરવી જોઈએ તેનો આબેહુમ ચિતાર. ક્રમીકનો અંત.

પ્રવેશ ૫ મો—રત્નપુરનો દરબાર—પ્રતાપ સાથે મૃણાલિ તેમજ અજીત સાથે કાન્તાનો હાથ મેળવાય છે. અને ન્યાયી પ્રજાના અફસ ઇન્સાફથી હકદાર વારસ મૃણાલિનો રાજ્યાભિષેક થાય છે.

શાંતિ !

શાંતિ !

શાંતિ !

॥ तत्सत् परमात्मने नमः ॥

वीर-अञ्जत नाटकनां गायनो.

अंक १ लो.

१

હરિ ઝં.....કલ્યાણ કરો સકલ સૃષ્ટિનું
સ્વયં પ્રકાશ સત્ય રૂપ, અવ્યક્ત અરૂપ અનંત રૂપ.
નેતિ નેતિ શ્રુતિ સાખદે, નિગમ અથમ નરનાથ.
પંચભૂતમાં તુહી તુહી, શરમ લાજ તવ હાથ
આદિ મધ્ય અંત વિહીન, સુર મુનિ યોગી ધ્યાને લીન.
ચિદાનંદ પાર પ્રજા, હરો બંધ આનંદ કંઠ જય કરો.

નટી બાળાઓ—

૨

અહલ ઇન્સાફ કુદરતનો;
ઉંડી નજરે નિહાળોજી.
બાવળે તો કાંટા, કેસી શાખ તો આંખે ચખાય.
પાપ વિષથી મરણ અમૃત પાનથી અમર થયાય.
મંદુ ઉડમણ સૂર્ય, સિંધુ મેઘ વીજ છે ન્યાયથી
પંચ ભૂત ઋતુ રાતદીન, બ્રહ્માંડ ઇશ સૌ ન્યાયથી.

અજીત—

૩

હરી વાટીકા સુંદર, મધ્ય મનોહર
 શુંડ તરવર કુંડી રહ્યાં
 કૃષ્ણ મિષ્ટ રચેલાં રસ યસ વેલાં
 સુમન સુરંગી વિલસી રહ્યાં
 કિલ કિલ કોકીલ શુંનાર મધુકર
 મોર ટીહુ ટૌકારી રહ્યાં
 શુભ ગાન પ્રિયાનાં ગાય કે શુ
 સ્વાગત સ્નેહે દેષ રહ્યાં ?

અજીત—

૪

આ મળ્યો પારસમણી, મમ દિલ છુટે છેડતા
 ભુવતી જોડી જડી, આ જીવ જાયે છેડતાં

કાન્તા— હાં.....ના શરમાવો સજ્જન

મૃદુલ મૃદુલ અનૂદા

અજીત— પણ અનંગા

કાન્તા— રતિ રીતિથી અબાણુ—હા.

અજીત—સ્નેહની ક્યારી અભિરસ આરી

પાવો પીસુપ લલિત લલના ચંચલા

કાન્તા— ચાલો છોડો છોડો, વિનયી અવીવેદી થાઓ

અજીત—માનો માનો રસ અરણે રમણી નહાવો

કાન્તા— આ તન મન ધન છે કુશળાન, વાડ વલ્લભ કોટી કામ

અજીત— હેત હીડોળે દયો આરામ.

અજીત—

૫

ખીંદ્યું પુષ્પ આ શરમાયે

પ્રભા પુનજ ધવલ કાયે—ખીંદ્યું

મદુલી મહારી પ્રીય હીપાવી

કાન્તા— એ માન નવ સોહાયે નવ સોહાયે

અજીત— પુષ્પ આ શરમાયે ખીંદ્યું

હીપો કોલ કરજે તોલ

કાન્તા— જિતર લેહું તું, જિતર લેહું તું જિતર લેહું તું.

અજીત— વિશ્રાંતી વેલી સુખની હેલી

કાન્તા— એ માન નવ સોહાયે, નવ સોહાયે

અજીત— પુષ્પ આ શરમાયે—ખીંદ્યું.

મોહિની—

૬

માયા સામે મરદ છે લાચાર

ળનાવું હસાવું નચાવું લોભાવું.

પાયલ ઠણકારા મદન કુલ મારા

સુખ મલક્યું જીવતીનું તો કૃત્યા બીચારા—માયા.

લટક ધાવ સારા, નયન બાણ ન્યારાં.

રંગે માર્યા તો મુનિનાં પાણી ઉતાર્યા—માયા.

અણત—

૭

બાણરની રચના લેવી, સમય રમત રમનારોરે
 સમયે રામે રાક્ષસ હણીયા, થતાં સમય ફરનારોરે
 સીતાને રાવણુ હરી ચાલ્યો, ગર્વ અતિ કરનારોરે
 કૌરવ સૈન્ય સંહાર્યુ અર્જુને, ગાન્ધિવનો ધરનારોરે
 સમયે લૂંટાયો તરુકર હાથે, સમય પંથ છે ન્યારોરે
 યુદ્ધ કરાગ્યું મહાભારતનું, કંસ સંગ લલનારોરે
 સમયે હજારો બીલને હાથે, કૃષ્ણ નર બળનારોરે

કીશોર—

૮

મુરખ મન મટનારોરે માયામાં મોહ ધરી
 હરિ હીરો ગુમાવેરે હીણભાગી હાથે કરી—મુરખ
 કામ ક્રોધ મદ મોહ તજેજી રટો રામ દીન રાત
 ધન ચૌરનતું માન નકામું, ચાર દિનની વાત—મુરખ
 હરવા ફરવા પાય દીધાજી, હાથ ધરમને કાજ
 મુખ દીધું છે હરિ ભજવાને, કરણી જોઈ લાજ—મુરખ

મૃણાલિ—

૯

પ્રીત શીતલ રશ્મિ થકી ખીલવો
 મૃગાંક મૃણાલિ કેરા થઈ
 મનમોહન માન છોગાળા મૂકો
 માનો કે ન માનો બંધાર્ધ ગઈ

પ્રતાપ— મોહ વિષે ભરેલાં ચઢેલાં જુવાપે
આ નયન જાણે વીંધાઈ ગયો
કટી કેશરી કંઠ કપોત શશી મુખ
લટકે શું ડહું લોભાઈ રહ્યો

મૃણાલિ— મીઠા પ્રેમ સંલિલની સાછલડી
તરફે વિરોધ દિન રાતલડી
રતિ રસથી ભરી આ આંખલડી

પ્રતાપ— ાહલની કનીયે પ્રિય વાતલડી

મૃણાલિ— ચતુર ચેતો નહિં તો પસ્તાવો થશે
પ્રેમ તટે વણ દામે વેચાઈ રહી—કટી કેશરી.

અજીત— ૧૦

દિલ દાયની શીશી તૂટી ફરી મુઘરે નહિં
જન્મ પ્રિતીના કે હકીમથી રૂઝે નહિં
હુઃખી હીલનું દર્દ જાણે હુઃખી
મુખીના મને છે સંસાર મુખી
વિરહના વિલાપે ખુટ્યું નયણે નીર
દિલડું બળેલું મરેલું શરીર—હુઃખી
સંસાર સમુદ્રે હુખી પ્રેમ નાવ
તણાયે દિવાનો પ્રભુ તારી સહાય—હુઃખી.

વારાંગનાઓ—

૧૧

રોકે ઘાટ નહિં ઘર જાને દે, નટવર નાગર મિરિધારી
ઘેર બથી મોહિ જાન ન દે-નટવર.

નથુંદ હડીલી, સાસ અનારી
ક્રિતની જીનતી, માનો હમારી
નંદલાલ ખટપટ તજ સારી
જા.....ઓ રોકે.

પોપટશા—

૧૨

જરી જેસો સુઘડનાર સુખડે મળે કરાર
વાત છે અધુરી, કાં જાવો—જરી.

મોહિની—હવે છોડો વકીલ હાથ, કલાઅન્ટ સંઘાત વાત
આવી ના દીપેલ જાઓ, પોપટશા ઘેલા શાને યાઓ.

પોપટશા—હારે હાં, હારે હારે.

મોહિની—વાહરે વાવ, વાહરે વારેહ, હવે સાહેબજી ફરી મળજી.

પોપટશા—જરી ધીરે ધીરે ચાલોજી—જેસો.

ખંધા—

૧૩

હાહા વાહ લગન થવાના વરઘોડે ચડવાના
વાજાં વગાડવાનાં પાટીને નાચ

લહેરી— માથેરાન જઈ વસવાના, હની સુન કરવાના

મોહિની—ગાડીમાં ફરવાના

(૨૫)

પોપટશા—વીશ હબર.....હા હા હા વાહ !

લહેરી— ખણુણુણુણુ રૂપીયા ખખડાવાનો
બીજનેસમાં પડવાનો
ઝેરી આ કરવાનો

ફરજ— વીશ હબર

બાધા—ખુશીનો દીન, મન મગન કરો ચમન, શુભ લગન.

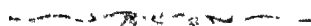
અજીત—

૧૪

મારો કાપો રણુધીર સુધીર અન્યાય દાગ
સંહારોને આજ.

આ ધર્મ ક્ષત્રી ઉર ધરો તમે
રણુ સંઘામમાં ધુમે રૂમે તમે કસી તલવાર
સિંહના બાળ કરાળ છે કાળ વિકાળ બની
તીર બાલા ધરી
ચાહોમ કરી વિજયને વરો.

ફોપસીન.

અંક બીજો.

સાહેલીઓ—

૧૫

વિધુરી મધુરી ઓ ઘેલી કરકેલી વનવેલી
ભર્યાં મદને ખંજન દગ લોળા અલિ

મૃણાલિ— જાવો રાખી જાવો વૃથા ન સતાવો,

સાહેલીઓ—વસંત વરપેલું વિહવળ જણાય

મૃણાલિ— ચાતક સ્વાતી વીણ તરસ્યું સદાય

૧ સાહેલી—અલિ કહે

૨ „ નામ દે

૩ „ કેણે ભરકી નાખી,

બધી— વિધુરી મધુરી ઓ ઘેલી.

મૃણાલિ—

૧૬

ચાતક ચાહે મેઘને જળ વિણ સુંરે મીન,

પોયણ વીકસે ચંદ્રથી, વિરહે જાય કયમ દીન.

પ્રતાપ— પ્રિતી તંતુએ પ્રાણ પ્રોવાયા

મૃણાલિ—છૂટી વિયોગે જાય.

પ્રતાપ— મોઢે મનડું હરનારી, રમણી રજ દો લાચારી.

મૃણાલિ—પ્રભુથી વિજય કરી ચાવો....પ્રિતી.

રંભા—

૧૭

જીવાનીના બહારમાં, ખિટ્યા છે બે શુભાભ
 જુમી રહ્યું જોખન ને નેણ છે કટાર
 વાડી આ માળી વિના હવે તો છું ટાઈ બંધ
 આવા આવા કુલ કળ કરમાઈ બંધ....

લહેરી—

૧૮

આ હાર્ટ એક સોફ્ટ આ હાર્ટ એક કાઈન્ડ
 આ હાર્ટ એક સાઉન્ડ એન્ડ ફ્રી
 એક ઇન ધી હાલ વર્ડ ધાઉ ક્રેન્ડ ફાઉન્ડ
 ઘેટ હાર્ટ આઈ ગીવ ટુ ધી.
 ધાઉ આર્ટ માઈ લાઈફ માય લવ માય હાર્ટ
 ધી વેરી આઈઝ એફ મી.
 એન્ડ હેસ્ટ કમાન્ડ એફ એવરી પાર્ટ
 ટુ લીવ એન્ડ હાઈ ફેર ધી.

મોહીની—

૧૯

સહાય કરવા બંધુ તું થયો જો તૈયાર
 દાબી આભાર તણા ભારથી
 ફરજ— ફરજ મારી બજાવવા તૈયાર છું
 તારા સંકેતનો જહેન કાપનાર છું

મોહીની—પતિ વર્તનથી હાય બની ગઈ છું લાચાર—દાબી

કાન્તા—

૨૦

અરજ અમારી હરિ મુણ્જો
 દયાળુ પાપ અમાપ કાપજો, શુદ્ધ બુદ્ધ હાતાર
 બાળક દોષ તરફ નવ જોશો, પિતા કરજો માફ
 રત્ન શુંજ કયમ હોય, બરોબર નિરાધાર આધાર

કાન્તા—

૨૧

ભર્યું વિષ પ્યાલું લાગે મને પ્યાડું
 પાપી પનારે પીડી, બચવાનું ન બાડું
 દગાં ખોર હુનીયા હુઃખની સરીતા
 અનીતિ વમળે વીંટાવું નહાડું
 તાપ ત્રીવીધ મન, તનને તપાવે પ્રભુ
 સાચું શરણ શોધું, શ્યામ જીવન અકાડું

કરજ—

૨૨

બર્જ પ્રપંચ તણું હથીયાર
 ફસાવ ચાલ પાપીને, વ્યલીચારથી બચવા—બની૦
 રંભા—કરવા લુચ્યાને મહાત છળ કપટને ચરીત્રથી વળી
 આવી ફસાઈ તે નીચને હું પુરો બનાઈ ને જીવ સતાવું

(૨૬)

મૃણાલ—

૨૩

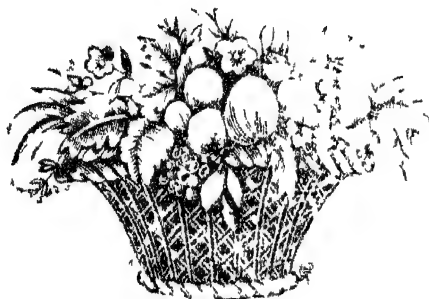
વિધિ હંગ ઋતુ રંગ કહ કેવાયે,

ચિત્ર વિચીત્ર પટ ન્યારા જણાયે-વિધિ.

રાય રંગ તૃણ મેઠુ થાયે જળ ત્યાં સ્થળ પળમાં દેખાયે

મુખ દુઃખ ઘટ સાથ છે બહીયાં, ટાળ્યાં ટળે ન

જે નાથે જડીયા—વીધીં.

(૩૦)

અંક ૩ જો.

અજીત અને સીપાઈ—૨૪

દોડો દોડો વીર, ગાજો ગાજો ધરા, થાવો હોંશીયાર
મારો ચીરો ધીર, હિંમતમાં મર્દ, પાછા નવ પડો
કપો કાપો શિર ચુટે શત્રુ નહિં ત્રાય ત્રાય થાય
વીર ભાલા ધરો, કહી અસી કેસો, ગળવવા સંગ્રામ
શત્રુ સખળ સંહારોને આજી

નામ અમર જગતમાં થાય

સૂત્રીનું નામ શોભાવવા કાજ, મારો મરો વિજય કરો.

રંભા—

૨૫

દાશીના આધાર મારા મનના માનીતા રાજ

મારા મનના માનીતા રાજ મનના માનીતા રાજ

મોહની—ચંદ્ર વદન ચળકી રહ્યું, ચાતક ચિતથી આહ

રંભા—કૃષ્ણ છે રાંધા તણારે, દર્શન સ્વર્ગ મનાય

બધા—

૨૬

વ્યભીચાર છે ચસકો હરામ,

ફરજ— નિશ્ચય જાણીયે, સત્ય એ માનીયે

બધા— ઈજત દામ ગુમાવીએ,

માનીએ તાજ પ્રસંગથી,

લહેરી— કામાંધ થઈ બગાડી હાય.

પોપટશા—જીંદગી બુધ તારી હાય

લહેરી— પોઝીશન ગુમાવી હાય.

બધા— શી દશા છે કામીની....

બારાંગનાઓ— ૨૭

નંદલાલા કૃષ્ણ મોરારી, ગોકુલ કે જાને વાલે

મથુરાં કે રહેને વાલે.....નંદલાલા.

અયસી બંસીયા તુને બજાઈ, સખ સખીયન કે મન લાઈ,

ગેવો શરન તે હારે આઈ કાના કાલી કમલી વાલે

બાહર ખખર.

અમારી કંપનીનાં નીચલાં નાટકોનાં ગાયનોની યોષડીઓ.
ત્યાં અમારો મુદ્રામ હશે ત્યાંથી નીચલી કીમતે શેકડેથી અ-
થવા વેલ્યુપેબલ પાર્સલથી મંગાવ્યાથી મળશે.

ચોપડીનું નામ. કિંમત. ચોપડીનું નામ. કિંમત.

વીર-અજીત ...	૦-૪-૦	ન્યાયસીધુ ..	... ૦-૪-૦
જપાકુમારી...	... ૦-૪-૦	ધર્મજેશ ...	... ૦-૪-૦
અહલ્યાબાઈ ...	૦-૪-૦	સતી-સવિતા ...	... ૦-૪-૦
સીદ્ધ સત્યન્દ્ર ...	૦-૪-૦	રંગતરંગ ...	... ૦-૪-૦
ચંદ્રગુપ્ત ...	... ૦-૪-૦	ભારતવીર ...	... ૦-૪-૦
વીર-કેશરી...	... ૦-૪-૦	વીર-રઝણી ...	... ૦-૪-૦
સ્વયંવર ...	... ૦-૪-૦	મેઘ મયુરી...	... ૦-૪-૦
બજ્રવાહન...	... ૦-૪-૦	યોગમાયા ...	... ૦-૪-૦
આત્મબળ...	... ૦-૪-૦	મહાત્મા તુલસીદાસ	૦-૪-૦
સમ્રાટ અશોક ...	૦-૪-૦		

બચુભાઈ શીવપ્રસાદ

માલિક

શ્રી આર્યોદય નાટક સમાજ.

